

Мацейко Ольга Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
методист Міжрегіонального вищого професійного
училища
автомобільного транспорту та будівництва,
м. Львів

РОЗРОБЛЕННЯ РОБОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПТНЗ

Анотація. У статті розглядається проблема розроблення робочих навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, визначаються причини виникнення проблеми: недосконалість чинної нормативно-правової бази з питань професійної освіти та недостатня компетентність педагогів професійно-технічних навчальних закладів. Пропонуються шляхи вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: професійна підготовка, робочий навчальний план підготовки кваліфікованих робітників, гранично допустиме навантаження на учнів.

Вступ. Однією з актуальних проблем сучасної професійної освіти є недосконалість організації навчально-виробничого процесу в ПТНЗ. Реалізація нових концептуальних підходів до підготовки кваліфікованих робітників потребує не тільки оновлення змісту, впровадження нових форм і засобів навчання, а й теоретичного обґрунтування необхідності змін у навчально-методичному забезпеченні процесу професійної підготовки. Якісно розроблені робочі плани є важливою складовою ефективного навчання кваліфікованих робітників у ПТНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях вітчизняних науковців (Л. Даниленко, І. Зязюна, В. Кременя, Л. Липської, В. Лозовецької, Л. Лук'янової, П. Лузана, Н. Ничкало, В. Орлова, О. Пашенко, В. Радкевич, Г. Романової, В. Свистун, Л. Сергеевої, В. Ягупова та багатьох інших) сформувалися певні підходи щодо розв'язання проблеми підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників у системі професійно-технічної освіти. Однак, вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем професійної освіти, нормативних документів, а також дослідження педагогічної практики свідчить, що питання розроблення робочих навчальних планів для підготовки

кваліфікованих робітників у ПТНЗ, відповідно до сучасних вимог, розкриті недостатньо.

Мета статті — висвітлити проблему розроблення робочих навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах та запропонувати власне бачення шляхів вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Нині однією з основних проблем у системі ПТО є невідповідність якості фахової підготовки робітників запитам сучасного виробництва. Децентралізація системи, зорієнтованість ПТНЗ на потреби регіональних ринків праці, активне залучення соціальних партнерів, передусім, роботодавців, до розробки Державних стандартів професійно-технічної освіти (далі ДСПТО) покликані зменшити наявний дефіцит кваліфікованих робітничих кадрів. Проте в умовах системного реформування професійної освіти виникає нагальна потреба не тільки в перегляді мети та змісту підготовки фахівців відповідно до принципів функціонування економіки, а й перегляд механізмів організації навчання.

Відповідно до чинного законодавства організація, навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах здійснюється на основі низки документів, серед яких: Закони України "Про загальну середню освіту", "Про професійно-технічну освіту", Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, робочі навчальні плани, що складаються на основі діючих ДСПТО з конкретних робітничих професій, Типова базисна структура навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, а також Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах тощо.

Звертаємо увагу, що серед цих документів лише робочі навчальні плани за професіями розробляються на рівні навчальних закладів, і вже потім затверджуються у встановленому порядку уповноваженими органами. Робочий навчальний план за професією – це один з основних навчально-методичних

документів з планування навчально-виробничого процесу в ПТНЗ, що містить інформацію про строк навчання, графік навчально-виробничого процесу, зведені дані загального фонду навчального часу в тижнях, перелік навчальних предметів та кількість годин, відведених на них, послідовність їх вивчення, загальний фонд навчального часу, терміни контролю знань, умінь і навичок учнів тощо [6].

З огляду на посилення процесів демократизації професійної освіти, надання більших свобод навчальним закладам в інтересах задоволення як потреб регіональних ринків праці, так і особистих професійних запитів громадян країни є виправданим. Проте діюче законодавство з питань професійної освіти утруднює організацію навчально-виробничого процесу в ПТНЗ. Проілюструємо це на прикладі розроблення плану підготовки кваліфікованих робітників на другому ступені навчання (з отриманням повної загальної середньої освіти) з числа осіб, які мають базову загальну середню освіту.

У таблиці 1 Типової базисної структури навчальних планів підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах подається кількість годин (залежно від терміну навчання) на загальноосвітню та професійну підготовку, проведення атестацій. Окремо в пункті 10 виділено години на консультації, проте у графі «Загальний обсяг навчального часу» години підсумовані без урахування пункту 10. Звертаємо увагу, що в цьому документі вказана тривалість навчального тижня (не перевищує 36 годин), натомість, відсутнє поняття *гранично допустимого навантаження на учня* [5]. З досвіду практичної роботи в ПТНЗ, зазначимо, що в багатьох випадках педагоги системи ПТО, посилаючись на Типову базову структуру, не враховують консультацій при визначенні гранично допустимого навантаження на учня, яке, згідно із іншими нормативно-правовими документами, складає 36 академічних годин на тиждень. У робочі навчальні плани, а отже, в загальний фонд навчального часу, закладається максимальна кількість годин, у тому числі ті, що вказані в пункті 10 Типової базисної структури.

Для порівняння, у Типових навчальних планах загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня є графа «Гранично допустиме навантаження на учня», у якій

чітко прописано допустима кількість годин на тиждень. У цьому ж документі, в Типовому навчальному плані-схемі спеціалізованих шкіл, гімназій, ліцеїв, колегіумів, класів з поглибленим вивченням окремих предметів (Додаток 23), до варіативної складової входять консультації, що враховуються при визначенні навантаження [4]. Порівняння Типової базисної структури навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах та Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня (у частині, що стосується навантаження на учнів однієї вікової групи) дає змогу стверджувати, що гранично допустиме навантаження на учнів є різним – відповідно, 36 та 33 академічні години. Окрім цього, консультації з однакових предметів, наприклад, з фізики і визнаються навантаженням на учнів ліцею, а на їхніх однолітків із професійного ліцею можуть не визнаватись. Таким чином, при плануванні процесу навчання враховуються не вікові психофізіологічні особливості учнів, а, головним чином, тип навчального закладу, що є нонсенсом, з точки зору науки.

Поширена практика, коли в ПТНЗ за робочими навчальними планами складаються окремо розклади занять та розклади консультацій. Наприклад, з 36 академічних годин плану підготовки кваліфікованих робітників 12 годин відводиться на виробниче навчання (воно може проходити на підприємстві) – 2 дні тижня по 6 год., тоді 24 години відводиться на теоретичну підготовку – 3 дні по 8 год. Окрім цього, учнів у різний спосіб мотивують відвідувати консультації з предметів навчального плану, що проводяться до або після восьми уроків. У такому разі, тричі на тиждень час, у який неповнолітні учні ПТНЗ навчаються в закладі, дорівнює нормі тривалості робочого часу дорослого робітника, а навантаження на учня, як мінімум, на одну академічну годину перевищує гранично допустиме.

Згідно з теорією когнітивного навантаження, кількість інформації має бути оптимально дозованою, а сприйняття її має кілька фаз. Позитивний чи негативний вплив на організм визначеного навантаження залежить від співвіднесення орієнтовних і захисних реакцій. Позитивним є навантаження, яке, викликаючи

орієнтовні реакції, мінімально торкається захисного рефлексу. Отже, позитивним є тільки те навчання, що не викликає інформаційного перевантаження [1]. У разі, коли неповнолітні учні навчаються в ПТНЗ більше, ніж унормовані 36 годин, можна стверджувати про їхнє інформаційне перевантаження в навчальному закладі. Варто взяти до уваги, що учнівський контингент ПТНЗ значною мірою складається з числа «відсіяних» системою загальної середньої освіти. Це підлітки, які засвоїли матеріали загальноосвітніх предметів на початковому та середньому рівні, відповідно, неспроможні аналізувати дані та робити висновки, не здатні встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, мають слабо розвинені уяву та просторове мислення. Якщо вдосконалення освітнього процесу спрямовується не на якісні зміни, а на кількісне збільшення інформації, та виникає інформаційне перевантаження, внаслідок чого цей процес з успішної діяльності перетворюється на безперервний стрес для його учасників, учні зневірюються у власних навчальних можливостях, втрачають інтерес до процесу отримання знань, відбувається загальне зниження результативності навчання, а отже, ставиться під сумнів якість організації підготовки кваліфікованих робітників у навчальних закладах [3, с. 212].

Вважаємо за необхідне наголосити, що учіння – самокерована діяльність, а в інформаційному суспільстві, у якому здобуття освіти є перманентним процесом упродовж життя людини, і головною складовою конкурентоспроможності робітника стає його компетентність, організація самостійної роботи суб'єктів навчання як важлива складова професійної підготовки. Вважаємо, що робочі навчальні плани для підготовки кваліфікованих робітників повинні передбачати години для самостійної роботи, реалізації проектних технологій тощо.

Ще одним фактором, що, на нашу думку, негативно впливає на якість розроблення робочих навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників, є недостатня підготовленість педагогів ПТНЗ до такої діяльності. Це зумовлено тим, що більшість викладачів предметів професійної підготовки, а також представників адміністрації училищ мають не ґрунтовну педагогічну освіту, а так звану спеціальну педагогічну підготовку.

При розробленні планів для підготовки кваліфікованих робітників на другому ступені навчання (з отриманням повної загальної середньої освіти) потрібно, водночас, дотримуватися вимог Державного стандарту загальної середньої освіти та одного або кількох (за умови навчання інтегрованим професіям) ДСПТО. Для цього необхідно не просто погодити план із роботодавцями, розробити графік навчального процесу, розподілити час за тижнями, семестрами, роками підготовки, а й, головне, реалізувати закони дидактики. Із практичного досвіду, змушені зазначити, що частіше до розроблення планів у ПТНЗ підходять суто з математичної позиції (поділити, додати тощо), а не з педагогічної. Внаслідок цього, констатується часова неузгодженість у вивченні предметів загальноосвітньої підготовки, які є базовими для опанування професійної інформації, та професійно-теоретичних предметів, а часто механічне об'єднання, а не інтегрування предметів, нерівномірний розподіл годин одного предмета за семестрами (в одному із семестрів на предмет може бути відведено 2-4 академічних години) та тижнями (надмірна кількість годин на вивчення одного предмета призводить до появи в розкладі занять 5-х – 6-х уроків з цього предмета щоденно) тощо.

Розроблення робочих навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників за новими ДСПТО за компетенціями є одночасно шляхом децентралізації навчальних закладів і серйозним викликом для педагогів ПТНЗ, оскільки вимагає від них певних знань та навичок, а також збільшує персональну відповідальність за результати. Ми переконані, що до планування професійного навчання мають бути залучені тільки ті працівники, які мають педагогічну освіту та сформовану компетентність щодо організації навчально-виробничого процесу. Доцільно було б ввести сертифікацію фахівців із розроблення робочих навчальних планів, долучати до формування планів не тільки роботодавців, а й науковців, фахівців з теорії та методики професійної освіти.

Висновок. Таким чином, розроблення якісних робочих навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних закладах є складовою організації навчання фахівців згідно з новими принципами

функціонування економіки, відповідальності системи ПТО перед суспільством, громадськістю та окремими індивідуумами.

Нагальною потребою сьогодення є вдосконалення нормативно-правових документів з питань професійної освіти, передусім, внесення змін до Типової базисної структури навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ. Вважаємо, що необхідною умовою збільшення ефективності навчально-виробничого процесу є прийняття документу для ПТНЗ на зразок Державних санітарних правил і нормах влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів [2], у якому, зокрема, встановлювалися б норми гранично допустимого навантаження на учнів професійно-технічних навчальних закладів різних вікових категорій (повнолітніх і неповнолітніх), а також були розписані вимоги до складання розкладу занять тощо.

Запорукою успішного реформування системи ПТО є підвищення вимог до компетентності педагогів навчальних закладів професійно-технічної освіти. До розроблення робочих навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників мають долучатися сертифіковані спеціалісти та науковці (можливо, як консультанти), які могли б із дотриманням законів дидактики сформувати плани навчання фахівців з урахуванням вимог регіонального ринку праці та роботодавців.

Використана література

1. Вымятнин В. М. Мультимедиа-курсы: методология и технология разработки [Електронний ресурс] / В. М. Вымятнин, В. П. Демкин, Г. В. Можаяева Т. В. Руденко // Томский государственный университет. — Режим доступу: 2003 <http://ido.tsu.ru/ss/?unit=223>.
2. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] — Режим доступу : mon.gov.ua/content/Osvita/derzstan.pdf.
3. Мацейко О. В. Психолого-педагогічні особливості реалізації електронних освітніх ресурсів у професійно-технічній освіті / О. В. Мацейко // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : третя міжнар. наук.-практ. конф. : [в 2 ч.]. Ч. 2 / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та ін., [за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало]. — Львів :ЛДУ БЖД, 2012. — с. 211-214.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України № 834 від 27.08. 2010 «Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеню» зі змінами внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657, наказом МОН України від 07.08.2015 № 855 [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-planu.html>.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України №947 від 13.10.2010 Про затвердження Типової базисної структури навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах [Електронний ресурс] — Режим доступу : pms-pto.zp.ua/old/data/0010/ThuNov121514092009/09_32.doc.

6. Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06>.

Мацейко Ольга Владимировна
кандидат педагогических наук,
методист Межрегионального высшего
профессионального училища, автомобильного
транспорта и строительства,
г. Львов

РАЗРАБОТКА УЧЕБНЫХ ПЛАНОВ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ В ПТУЗ

Аннотация. В статье рассматривается проблема разработки рабочих учебных планов для подготовки квалифицированных рабочих в средних профессионально-технических учреждениях, называются причины возникновения проблемы: несовершенство действующей нормативно-правовой базы касательно профессионального образования и недостаточная компетентность педагогов профессионально-технических учебных заведений. Предлагаются пути решения этой проблемы.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, рабочий учебный план для подготовки квалифицированных рабочих, предельно допустимая нагрузка на ученика.

Matseiko Olha Volodymyrivna
Ph.D.
Methodist Interregional Higher Vocational School
Motor transport and Construction
c. Lviv

THE DEVELOPMENT OF CURRICULUM FOR THE TRAINING OF SKILLED WORKERS IN VOCATIONAL SCHOOLS

Abstract. The article examines the problem of the development of curriculum for the training of skilled workers in vocational schools; also reasons of existence of this problem are named: the imperfection of regulatory framework in vocational education. The way of solving this problem is proposed in this article.

Keywords: vocational training, work training curriculum for skilled workers, the permissible limited charge per student.